

Roofvliegen als toetssoorten in heidevelden

Naar aanleiding van de opmerkingen van M. van Veen in "Roofvliegen als toetssoorten in heidevelden" (De Levende Natuur, 87, nr. 3, p. 93) zou ik willen stellen dat de Ruige roofvlieg, *Laphria flava*, een bosbewoner is met een duidelijke voorkeur voor open grove dennebossen of open plekken in meer gesloten bossen en zuidranden hiervan.

Met andere genoemde toetssoorten zoals b.v. het Groentje, *Callophrys rubi*, de Boompieper, *Anthus trivialis*, de Geelgors, *Emberiza citrinella* en de Nachtzwaluw, *Caprimulgus europaeus*, is dit geen soort van de open heide maar wel van kleine heideterreintjes die besloten liggen tussen dennebossen of een onderdeel uitmaken van open plekken in bossen en langs de randen hiervan.

Het is daarom meer de vraag hoe ruim het begrip heide wordt opgevat. Aangezien ik duidelijk uit één heb gezegd dat ik het begrip heide ruimer zie dan alleen maar open struikheidevelden en dit ook als onderdeel beschouw van grotere landschaps-eenheden, zoals dennebossen, kaalslagen, heischrale graslanden en open plekken en randen van bossen, waarin struikheide een aspect bepalend onderdeel van de vegetatie uitmaakt, zie ik geen reden de Ruige roofvlieg als toetssoort voor heide af te voeren.

Summary

Laphria flava can be considered as a species preferably occurring in sheltered open spaces in coniferous woodland where heather is often a dominant plant species. Because I define heathland integrated as a part of a larger scenery consisting of woodland, grassheather, sanddunes and other open spaces where heather, *Calluna vulgaris*, is a dominant species I consider *Laphria flava* as a critical species of sheltered heathland.

C. F. van de Bund
R.I.N.
Kemperbergerweg 67
6816 RM Arnhem

Boekbesprekingen

Bedreigde en karakteristieke vogels in Nederland door Eduard R. Osieck samengesteld onder auspiciën van de Internationale Raad van Vogelbescherming.

Nederlandse sectie, 1986. 136 pagina's (paperback).

Uitgave Nederlandse Vereniging tot bescherming van Vogels, Zeist 1986, alwaar verkrijgbaar voor f 17,50 (leden) en voor niet-leden f 22,50 (giro 1882523).

De richtlijnen inzake het behoud van de vogelstand van de Raad van de Europese Gemeenschappen van 2 april 1979 verplicht de EG landen om elk een nationale lijst samen te tellen van met uitroeiing bedreigde of speciaal gevaar lopende vogelsoorten.

Recensent vindt het principiële onjuist om bij de beijvering voor het behoud van een goede vogelstand in Europees verband terug te vallen op nationale 'rode' lijsten in plaats van één nationale lijst voor Europa. Immers een soort aan de rand van zijn verspreidingsgebied zal vaak als zeldzaam en bedreigd worden beschouwd in het ene land en talrijk en niet bedreigd in de kern van zijn verspreidingsgebied.

Het gaat dan eigenlijk om een normale verspreiding waarbij biologische en fysische factoren de verschillen in populatiedichtheden bepalen (vergelijk bijv. de IJsvogel en de Grauwe Klauwier in Nederland en in Frankrijk of de Noordse Stern bij ons en in Noord Europa).

De internationale aanpak is ruim 10 jaar geleden door de Raad van Europa uitgevoerd. De EG richtlijnen zijn echter bindend voor de lidstaten zodat er een nationale lijst moest worden samengesteld. Dit is gebeurd onder auspiciën van de Nederlandse sectie van de Internationale Raad voor Vogelbescherming (ICBP) waardoor gelukkig ook internationale criteria zijn gehanteerd. Tevens zijn behalve bedreigde en kwetsbare soorten ook soorten opgenomen waarvan het voorkomen in Europa in een bepaalde tijd van het jaar in sterke mate in Nederland is geconcentreerd en waarvoor dus een speciale internationale verantwoordelijkheid bestaat.

Voor de broedvogels is dit het geval bij Aalscholver, Purperreiger, Lepelaar, Blauwe kiekendief, Grutto, Zwarte stern en Blauwborst. Voor de doortrekkers en overwinteraars geldt dit motief voor Kleine zwaan, Kleine rietgans, Kolgans, Grauwe gans, Brandgans, Smient, Toppereend en Nonnetje. Deze laatste 8 soorten en de Aalscholver zijn niet door het Ministerie overgenomen: de lijst in

dit boekje telt 57 soorten en die voor de EG richtlijnen 48.

Het is mijns inziens juist dat in dit boekje behalve de bedreigde ook de karakteristieke (en talrijke) vogelsoorten zijn opgenomen, want er ligt juist bij Nederland een grote verantwoordelijkheid voor een goed beheer en behoud hiervan.

Bovendien zijn het ook vooral deze soorten die het typisch Nederlandse landschap van wateren, moerassen en polders zo levendig en boeiend maken en dat moeten we zo zien te houden.

Van de 57 soorten wordt naast een karakteristieke zwart-wit foto informatie gegeven over de wettelijke status, de verspreiding in binnen- en buitenland, het biotoop, de stand, oorzaken van bedreiging en achteruitgang, verantwoording van de opname in de lijst en aanbevelingen, die moeten leiden tot behoud of herstel van de populaties.

Deze informatie is beknopt, maar helder en instructief en daarom is dit boekje een aanwinst voor het natuurbehoud waarmee de auteur, de Nederlandse sectie van de ICBP en Vogelbescherming gecompimenteerd kunnen worden.

J. Rooth

Vogels in Limburg. Samengesteld door Wim Ganzefles, Fred Hustings, Frans Schepers, Jacques Ummels en Willem Vergoossen.

Publicatie van het Natuurhistorisch Genootschap in Limburg. Reeks 35; afl. 5-15. Maas-tricht. 1985. Prijs f 34,50. Leden SO-VON/COV f 27,50.

Vogels in Limburg kijkt qua inhoud nogal af van een aantal onlangs uitgebrachte regionale avifauna's. Bij die avifauna's staat een beredeneerde soortenlijst centraal, vaak gelardeerd met enige aanvullende hoofdstukken. Vogels in Limburg daarentegen wordt gekenmerkt doordat een aantal op zichzelf staande hoofdstukken waarin diverse ornithologische aspecten behandeld worden de hoofdmoot van het boek vormen. De beredeneerde soortenlijst beperkt zich tot 9 pagina's.

De samenstellers vermelden in de inleiding dat dit een gedwongen keuze was. Door een tekort aan gegevens moest men afzien van het oorspronkelijke idee een avifauna uit te

brengen en stond men voor de keuze het wel beschikbare materiaal al dan niet te publiceren. Gelukkig is voor het eerste gekozen.

De goed verzorgde met vele aquarellen, pen-tekeningen en foto's geïllustreerde uitgave, begint met een beschrijving van het Limburgse landschap en de daarin opgetreden veranderingen. Daarna volgen een aantal hoofdstukken waarin de aantalsveranderingen bij een aantal broedvogelsoorten, de broedvogels van de Zuidlimburgse bossen, het voorkomen van roofvogels in de winter en het voorkomen van waterwild buiten het broedseizoen aan de orde komen. Een omvangrijk hoofdstuk is besteed aan het presenteren van de resultaten van het sinds 1976 in Zuid-Limburg plaatsvindende trekvogelonderzoek.

Het boek wordt besloten met een bespreking van soorten die in de voorafgaande hoofdstukken nog niet aan bod kwamen en een korte statusaanduiding van alle in Limburg waargenomen soorten.

Zoals de samenstellers zelf al aangeven heeft de gekozen opzet als nadeel dat iemand die de gegevens van één soort bij elkaar wil zetten nogal wat moet bladeren. Daar staat tegenover dat degene die het boek met een gerichte vraag over verspreiding, trek of aantalsverloop per soort of soortgroep opslaat wel aardig met die opzet uit de voeten kan. Vogels in Limburg bevat een schat aan informatie over recente ontwikkelingen in de Limburgse avifauna en dat maakt het voor iemand die op de hoogte wil blijven met het wel en wee van de Limburgse vogelwereld de moeite van het aanschaffen zeker waard.

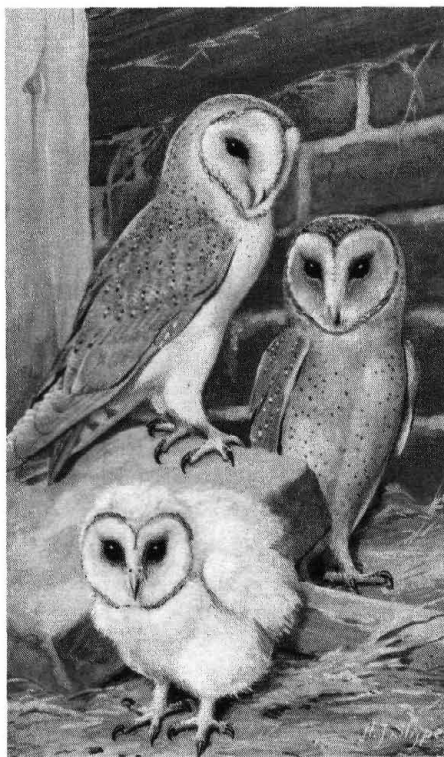
K. v. Scharenburg

K. H. Voous en H. J. Slijper, *Roofvogels en uilen van Europa*. 204 pag. 53 afb. in kleur. Uitg. E. J. Brill, Leiden, 1986. ISBN 90 04 07777 4.

Gezamenlijke uitgave van Vogelbescherming en Wereld Natuur Fonds, aldaar en in boekhandel f 50,—

'Roofvogels en uilen van Europa' biedt de trouwe lezers van 'Vogels' en certijds 'de Lepelaar' geen verrassing. De 51 beschrijvingen van de in Europa voorkomende en voorgeko-

men roofvogels en uilen die het boek bevat, zijn eerder in die tijdschriften verschenen. Er mag echter niet gesproken worden van gebundelde afleveringen. Dit zou onterecht zijn en te lage verwachtingen wekken. Het is een evenwichtig boek, mede dankzij de oorspronkelijke bedoeling en opzet om platen en teksten te vervaardigen voor een boek dat de dringend noodzakelijke beschermingsmaatregelen voor roofvogels en uilen in Europa zou moeten ondersteunen. Dat was in 1964. Toen het niet gelukte een boekvorm te realiseren, werden de verhalen van K. H. Voous met de bijbehorende platen van H. J. Slijper afzonderlijk gepubliceerd. Dat het boek nu toch is uitgebracht in een gezamenlijke uitgave van de Vereniging tot Bescherming van Vogels, het Wereld Natuur Fonds en de Uitgeverij Brill/Backhuys, en wel dankzij veel persoonlijke inzet van de medewerkers aldaar, is heel verheugend. Het is zeer te hopen dat ook nog een Engels- en een Franstalige uitgave zal kunnen verschijnen. Daarmee zou de internationale vogelbescherming zijn gediend. Dit boek kan immers stimuleren tot het nemen van beschermende maatregelen omdat het informatie over de roofvogels en uilen en hun leefwijzen op een zinvolle manier koppelt aan de negatieve invloeden van milieuveranderingen en het appelleert aan het verantwoordelijkheidsgevoel van de huidige mens.

Behalve historische en soms anekdotische gegevens, die de teksten boeiend maken, worden ook de actuele vraagstukken aangeroerd. Vooral wat dit laatste betreft zal de geïnteresseerde lezer literatuuropgaven missen. Enkele malen worden auteurs slechts met jaartal, maar zonder publicatie vermeld. Een literatuurlijst wordt niet gegeven.

De illustraties, aquarellen van Slijper, maken het boek tot een aantrekkelijke uitgave, ook voor een breder kring dan van vogelliefhebbers. Zowel de originele schilderijen als de reproducties zijn van een hoge kwaliteit.

De roofvogelportretten maken een wat statige indruk omdat zij allen zittend zijn weergegeven. Slechts bij de meest bekende roofvogels zien we een vliegend silhouet hoog in de lucht. De soort illustratie past echter heel goed bij de tekst. Het is een boek dat actueel is en tevens tijdloos en daardoor van waarde blijft.

V. de Meester - Manger Cats

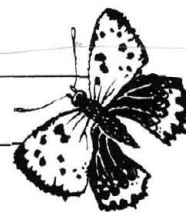
Bespreking van de diaserie 611 "Zure regen, Milieu en Samenleving" en 612 "Stervende bossen door zure regen" door ir. H. Bastiaens, uitgegeven door Astado B.V. Zeist. Per serie f 38,— excl. BTW.

In het voorwoord van de twee series wordt terecht gesteld: "De zure regen is de laatste jaren uitgegroeid tot een van de grootste milieuproblemen waar de mens mee worstelt". De diaserie zijn bedoeld om de twee hoogste klassen van het basisonderwijs en de drie eerste klassen van het voortgezet onderwijs bekend te maken met oorzaken, werking en gevolgen van luchtverontreinigingen.

Van de serie 611, "Zure regen, Milieu en Samenleving", zijn de 24 dia's verdeeld over de volgende thema's:

1. samenstelling zure regen, veroorzakers en hun bijdrage
2. schade aan het terrestrische en aquatische milieu
3. maatregelen ter voorkoming en bestrijding
4. maatregelen ter voorkoming en bestrijding.

De serie 612, "Stervende bossen door zure regen", gaat zeer gedetailleerd in op schade

aan het terrestrische milieu. Beide series sluiten thematisch op elkaar aan en worden hier dan ook gezamenlijk besproken. Ondanks de overlap der thema's heeft de auteur het gelukkig vermeden met dubbele dia's te werken. De duidelijke en instructieve beelden laten afwijkingen zien die in de begeleidende tekst worden beschreven en geïnterpreteerd. De dia's zijn voor een veel breder publiek geschikt dan alleen de genoemde doelgroep. Het niveau van de begeleidende tekst is daarentegen op de doelgroep afgestemd, en biedt mogelijkheden om dieper op bepaalde aspecten in te gaan, al naar het kennisniveau van de leerlingen.

Terecht maakt de auteur erop attent dat zure regen symptomen niet specifiek zijn. Illustratief hiervoor is dia 14 van serie 612, "Hangende twijgen bij fijnspaar": het beeld wordt geïnterpreteerd als schade veroorzaakt door zure regen, en dit terwijl de tak korstmossen draagt. Serie 611 had de toeschouwer er juist op gewezen dat korstmossen zo gevoelig voor luchtverontreiniging zijn. Hier blijkt overigens ook uit dat het gebruik van luchtverontreiniging en zure regen als synoniemen verwarrend kan werken.

Bij dergelijke complexe onderwerpen is het vrijwel onmogelijk om volledig te zijn: ten eerste moet de geboden informatie opneembaar blijven, ten tweede staat de wetenschap niet stil. Het is de auteur evenwel gelukt in begrijpelijke taal een verantwoorde inleiding in dit biologisch, technisch en politiek onoverwinnelijk probleem te schrijven. Het gecombineerd gebruik van beide series is dan ook van harte aan te bevelen.

ir. H. Oterdoom

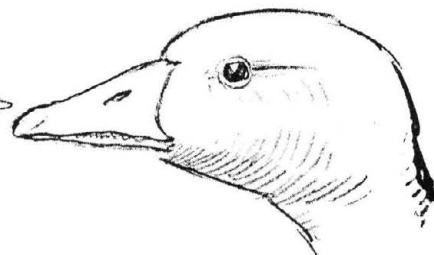
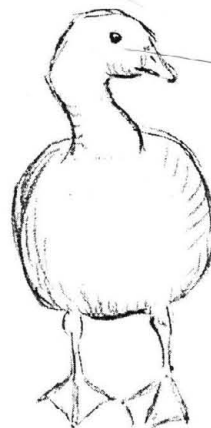
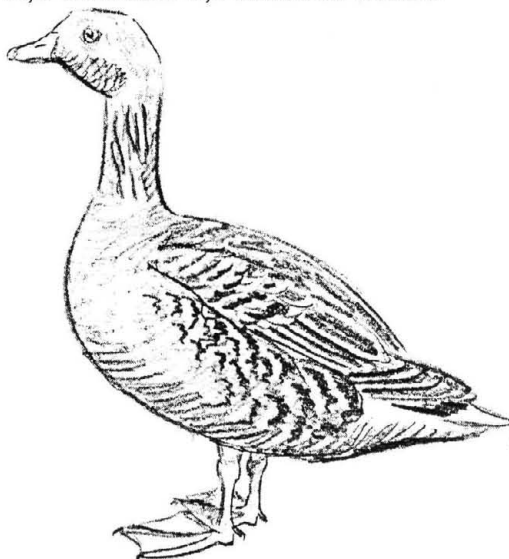
H. Hjortaa, How to draw and carve birds. met tekeningen en foto's, 94 pag. Uitg. E. J. Brill Leiden. Prijs f 40,— excl. BTW.

De schrijver van dit boek is een kunstenaar die schitterende beeldhouwwerkjes van vogels in hun natuurlijke houding maakt. De vaardigheid van het houtsnijden en beschilderen heeft hij niet voor zichzelf willen houden. In dit boek geeft hij een duidelijke beschrijving van de opeenvolgende bewerkingen. Om bij de aanvang de juiste verhoudingen te verkrijgen is het nodig om diverse tekeningen van de vogel te maken.

Zijn 'tekenlessen' zijn bedoeld als voorberei-

ding op het snijwerk en als zodanig doelmatig. Voor iemand die zich wil toeleggen op vogeltekenen of -schilderen verdienen andere boeken de voorkeur die tevens een artistieke afwerking van de tekening behandelen. Het unieke van het boekje van de Deen Hjortaa is gelegen in de kunstzinnige uitwerking en afwerking van de uit hout gesneden vogels. De vogels van Hjortaa zijn nauwelijks van opgezette exemplaren te onderscheiden en mede daarom een uitstekende vervanging van dezen. Het vervaardigen van vogelmogdellen kan een hobby worden voor handige vogelliefhebbers met tijd en geduld. Voor hen is dit boek een goede leidraad.

V. de Meester - Manger Cats

Vragen en mededelingen

Informatie Thijsses's Hof:

Adres, tevens correspondentie-adres: Mol-
laan 4, 2061 BD Bloemendaal, tel. 023-
262700, bij voorkeur op woensdagmiddag.

Openingstijden van de Hof:

Van 1 april tot 1 november:
dinsdag t/m vrijdag van 9.00-12.00 uur en
van 13.00-17.00 uur;
zaterdag en zondag van 9.00-17.00 uur (zon-
dag na 13.00 uur alleen voor donateurs);
maandag gesloten.

Van 1 november tot 1 april:

dinsdag t/m vrijdag van 9.00-12.00 en van
13.00-16.00 uur;
zaterdag van 9.00-16.00 uur;
zondag en maandag gesloten.

Op Nieuwjaarsdag, Koninginnedag, de be-
de Kerstdagen en bij sneeuw, ijs en opdooi is
de Hof gesloten.

Rondleidingen:

Hiervoor kunt u zich, tijdens de openingstij-
den, wenden tot de hovenier, eventueel via
het correspondentie-adres.

Donateur Thijsses's Hof minimaal f 5,—, do-
naties op postgironr. 100735 t.n.v. Penning-
meester Thijsses's Hof te Santpoort-Zuid.

Symposium: Duinen bij Den Haag: de moeite waard!

Het doel van het symposium dat op woensdag 3 september zal worden gehouden in het Muscon te Den Haag is: het aangeven van zowel de archeologische als de natuurwetenschappelijke waarden van de Zuidhollandse duinen tussen Ter Heide en Meijndel en het voeren van een discussie over de noodzaak voor bescherming van deze waarden en de

wijze waarop dit optimaal kan geschieden. Aansluitend zal de tentoonstelling 'De Duinen' in het Museon worden gehouden. De organisatie ligt bij het Museon, Archeologische Werkgemeenschap Nederland, afd. Den Haag en omstreken en Stichting Duinbehoud. Opgave voor 18 augustus. Inlichtingen tel. 071-131800.

'Het beheer van de Wadden', brochure van de Werkgroep Waddengebied

De Werkgroep Waddengebied is een onafhankelijke groep van ca. 125 Deense, Duitse en Nederlandse onderzoekers, die gezamenlijk hun kennis over de Wadden hebben vastgelegd in een serie van 11 rapporten, gebundeld in een in het Engels gestelde publicatie 'Ecology of the Wadden Sea', waarin diverse aspecten van de Wadden tussen Den Helder en Esbjerg zijn behandeld. Dit omvangrijke boek van ca. 2000 pagina's is bedoeld om specialisten, betrokken bij het onderzoek en het beheer van de Wadden inzicht te geven in de tot nu toe verzamelde kennis van de natuur, de natuurlijke processen en de bedreigingen van het gebied.

De Werkgroep realiseerde zich echter dat velen die uit hoofde van hun functie bij de overheid of anderszins betrokken zijn bij het

beheer van dit gebied de tijd zal ontbreken kennis te nemen van de omvangrijke publicatie. Ze heeft er daarom naar gestreeft de essentie van die kennis met een visie over het beheer van de Wadden vast te leggen in een overzichtelijke brochure die werd uitgegeven met financiële steun van de Stichting Veth tot Steun aan Waddenonderzoek. Het is de bedoeling dat de brochure in brede kring zal bijdragen aan het begrip over de Wadden als uniek natuurgebied en daarmee aan een doeltreffend beheer. De brochure, 63 pag., rijk geïllustreerd en uitgevoerd op kunstdrukpapier, wordt franco toegezonden na betaling van f 10,— op giro 2999188 van de Stichting Veth tot Steun aan Waddenonderzoek te Arnhem onder vermelding van 'Beheer'.

Tentoonstellingen e.d.

'Roofvogels' in Merwelanden

De tentoonstelling 'Roofvogels' (welke tot stand is gekomen met hulp van het Rijksmuseum voor Natuurlijke Historie te Leiden en het Fries Natuurhistorisch Museum te Leeuwarden) is tot 14 september a.s. te zien in het Biesbosch Bezoekerscentrum Merwelanden, Baanhoekweg 53, Dordrecht, tel. 01840-18047.

'Grote griezels' in Maastricht

Het Natuurhistorisch Museum te Maastricht laat tot 15 augustus een twintig grote stalen 'griezels' zien, herkenbare spinnen en insecten, vervaardigd door de Duitse kunstenaar Hans Jähne, die de schoonheid van de dieren duidelijk wil maken, ook aan blinden, daarom mogen de plastieken worden aangeraakt.

Vlindertentoonstelling in Eindhoven

Het Milieu Educatie Centrum te Eindhoven biedt tot 19 oktober een vlindertentoonstelling die tot stand is gekomen in samenwerking met het Rijksmuseum voor Natuurlijke Historie te Leiden. Er wordt een overzicht gegeven over leven en gedrag van vlinders o.a. door middel van maquettes en modellen. Milieu Educatie Centrum, Gennepierweg 145, Eindhoven. Tel. 040-526665.

Griendmuseumpad

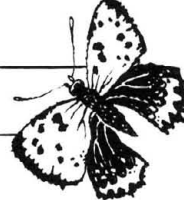
Het Griendmuseumpad ligt bij het Bezoekerscentrum Merwelanden (zie boven) en is daarvandaan met een pondje te bereiken. Het pad is drie kilometer lang en voert langs grienden die in een hakcyclus van vier jaar gekapt worden en langs keten van griendwerkers waarbij een beeld wordt gegeven van de oude griendcultuur.

'The human story' in het Tropenmuseum

De tentoonstelling 'The human story' geeft de ontwikkeling van de menselijke soort in 35 miljoen jaar geschiedenis op het gebied van archeologie en antropobiologie. Er zijn voorbeelden te zien van recente archeologische vondsten in Afrika, ontdekt door Richard Leakey, evenals spectaculaire levens-echte modellen van de eerste mensen. The Human Story is een produktie van het Commonwealth Institute in Londen en wordt gesponsord door IBM. Het Tropenmuseum is het eerste museum in een reeks van enkele tientallen musea in Europa en Afrika die deze tentoonstelling zullen tonen. In Amsterdam is de tentoonstelling aangevuld met stukken uit de collecties van het Tropenmuseum en het Geologisch Museum.

In het laatste deel van The Human Story worden de bezoekers geconfronteerd met actuele problemen zoals wapenning, voedselproblematiek, ontbossing en verwoestijning. Aan het eind van de tentoonstelling kunnen zij vragen over de toekomst beantwoorden, met name wat er moet gebeuren wil de mensheid overleven. De gegevens die op een computer worden vastgelegd, zullen na afloop bekend gemaakt worden.

The Human Story is van 3 juli t/m 19 oktober in het Tropenmuseum in Amsterdam.

Bospareelmoervlinder

Inhoudsopgave

Dagvlinders en grote herbivoren. Deel 1. Relaties van dagvlinders met voedselbronnen en landschap. Butterflies and large herbivores. Part 1. Relationships between butterflies, foodresources and landscape. F. A. Bink & J. G. van der Made **130**

Vegetatiedynamiek in de Verdrongen Zwarte Polder over de periode 1970-1984. Vegetation dynamics of the Verdrongen Zwarte Polder in 1970-1984. W. G. Beekink, M. C. Daane & W. de Munck **137**

De ruimte, Albert Verwij **144**

Veranderingen in de graslandvegetatie na 10 jaar beweiden. Changes in grassland vegetation after 10 years of sheep-grazing. G. N. J. ter Heerdt, A. Schutter & J. P. Bakker **145**

Noordse zegge en de wortels van het verleden. Ecology of *Carex aquatilis* in the Netherlands. B. F. van Tooren & A. P. Grootjans **150**

Meer mogelijkheden voor insecten in wegbermen. More facilities along roadsides for insects. A. Koster **154**

Boekbesprekingen **159**

Vragen en mededelingen **160**